

Zamerané na vzdelávanie pre environmentálne občianstvo

Praktické rady pre učiteľov na implementáciu vzdelávania pre environmentálne občianstvo

Zamerané na vzdelávanie pre environmentálne občianstvo

Táto brožúra vychádza z práce na projekte Cost Action ENEC - Európska sieť pre environmentálne občianstvo (CA16229) podporovaná programom COST (Európska spolupráca v oblasti vedy a techniky).

COST (Európska spolupráca v oblasti vedy a techniky) je paneurópsky medzivládny rámec. Jeho poslaním je umožniť priekopnícky vedecký a technologický rozvoj vedúci k novým koncepciám a produktom, a tým prispieť k posilneniu európskych výskumných a inovačných kapacít.

Funded by the Horizon 2020 Framework Programme of the European Union

**European Network for
Environmental Citizenship**

Cost Action CA16229

Grant Holder Institution:

ISBN: 978-9963-9275-7-9

Referencie:

ENEC Consortium (2019). *Education for Environmental Citizenship In Focus*. Lemesos, Cyprus: European Network for Environmental Citizenship – ENEC Cost Action.

Táto brožúra vychádza z kapitoly knihy:

Hadjichambis, A. Ch. & Paraskeva-Hadjichambi D. (2020). Education for Environmental Citizenship: the pedagogical approach. In: A. Ch. Hadjichambis, P. Reis, D. Paraskeva-Hadjichambi et al. (Eds) *Conceptualizing environmental citizenship for 21st century education* (pp 237-261). Cham, Switzerland: Springer.

Foto:

Shutterstock

Táto brožúra je bezplatná. Jej opätovné používanie je povolené za predpokladu uvedenia zdroja. Môže sa používať na vzdelávacie účely s uvedením príslušného odkazu.

Preklad do slovenského jazyka:

Vladislav Kaputa

Hubert Paluš

Hana Maťová

Mikuláš Šupín

Obsah

Predslov	6
Úvod	7
Definícia EEC	9
EEC model	10
Hlavné koncepty	11
Aktéri zmeny	11
Riešenie environmentálnych problémov	11
Predchádzanie environmentálnym problémom	11
Dosiahnutie trvalej udržateľnosti	12
Zdravé vzťahy s prírodou	12
Environmentálne práva a povinnosti	12
Štrukturálne príčiny	13
Občianska angažovanosť	13
Vnútrogeneračná spravodlivosť	13
Medzigeneračná spravodlivosť	14

Pedagogický prístup k EEC	15
Prieskum	16
Plánovanie aktivít	17
Občianska angažovanosť	18
Networking a zdieľanie na rôznych úrovniach	19
Podporovanie environmentálnej a sociálnej zmeny	20
Hodnotenie a reflexia	21
Pedagogický prístup k EEC – model	22
Referencie	23
PodĎakovanie	24
Riadiaci výbor združenia ENEC	26

Predslov

Environmentálne občianstvo je rozhodujúce pre úspech akejkoľvek environmentálnej politiky. Trvalo udržateľný rozvoj, obehové hospodárstvo, nízko-uhlíkové hospodárstvo a bio-hospodárstvo si vyžadujú účinné angažovanie občanov. Od občanov sa žiada, aby si osvojili environmentálne postoje a správanie, činili pro-environmentálne rozhodnutia, zvýšili občiansku angažovanosť a uvedomovali si a uplatňovali svoje environmentálne práva a povinnosti.

Vzdelávanie zohráva kľúčovú úlohu pri formovaní budúcich environmentálnych občanov; nikto sa nenarodil ako environmentálny občan, ale výchovou sa ním môže stať každý.

Súčasná environmentálna kríza so zmenou klímy, stratou biodiverzity, znečistením ovzdušia a všetkými ostatnými miestnymi a globálnymi environmentálnymi problémami si vyžaduje vzdelanie, ktoré dokáže posilniť postavenie občanov v oblasti životného prostredia.

Jedným z návrhov ako podporiť Vzdelávanie pre environmentálne občianstvo (z angl. Education for Environmental Citizenship – EEC) je pedagogický prístup k vzdelávaniu pre environmentálne občianstvo definovaný Európskou sieťou pre environmentálne občianstvo (2018a). Existujú samozrejme aj iné prístupy, ktoré môžu byť užitočné v danej problematike.

Účelom brožúry **„Zamerané na vzdelávanie pre environmentálne občianstvo“** je predstaviť základné myšlienky tohto prístupu pedagógom a učiteľom. Veríme, že bude pre pedagógov užitočná.

Dr Andreas Ch. Hadjichambis

Prof Pedro Reis

*predseda
European Network for
Environmental Citizenship
ENEC Cost Action CA16229*

*podpredseda
European Network for
Environmental Citizenship
ENEC Cost Action CA16229*

Úvod

V akom prostredí budú žiť naše deti zajtra? Odpoveď na túto otázku do značnej miery zahŕňa rozmer vzdelávania. Druh vzdelávania, ktoré dnes poskytujeme našim deťom, v budúcnosti výrazne ovplyvní ich prostredie; toto prostredie bude v ich rukách a spôsob, akým ho budú spravovať, závisí od vzdelania, ktoré im dnes poskytujeme.

Environmentálne občianstvo je kľúčovým pojmom vízie trvalo udržateľného rozvoja a trvalo udržateľného sveta. Prvýkrát máme dohodnutú definíciu environmentálneho občianstva. Viac ako 130 akademikov, vedcov a výskumných pracovníkov zastupujúcich 38 krajín Európskej siete environmentálneho občianstva definovalo environmentálne občianstvo ako:

*„Zodpovedné environmentálne správanie občanov, ktorí konajú a zúčastňujú sa na živote spoločnosti ako aktéri zmeny v súkromnej a verejnej sfére, na miestnej, národnej a globálnej úrovni, prostredníctvom individuálnych a kolektívnych akcií, smerom k riešeniu súčasných environmentálnych problémov, predchádzaniu vzniku nových environmentálnych problémov, dosahovaniu udržateľnosti, ako aj rozvoju prospešného vzťahu k prírode.“*Environmentálne občianstvo“ zahŕňa výkon environmentálnych práv a povinností, ako aj identifikáciu základných štrukturálnych príčin zhoršovania životného prostredia a problémov životného prostredia, ako aj rozvoj trvalo udržateľného prostredia, rozvoj ochoty a kompetencií pre kritické a aktívne zapojenie sa a občiansku angažovanosť, účasť na riešení týchto štrukturálnych príčin jednotlivo a kolektívne v rámci demokratických prostriedkov a so zreteľom na vnútro-generačnú a medzi-generačnú spravodlivosť (ENEC, 2018a)“.

Vzdelávacie systémy a školy by mohli výrazne prispieť k posilneniu postavenia mladých ľudí, aby sa stali aktívnymi, zapájajúcimi sa a zodpovednými občanmi v oblasti životného prostredia.

Východiskovým bodom Európskej siete pre environmentálne občianstvo a vzdelávania pre environmentálne občianstvo bolo to, že vzdelávacie systémy a školy by mali posilnenie environmentálneho občianstva ako jednu zo svojich kľúčových úloh. Vyžaduje si to, aby si naši študenti boli vedomí a rozumeli dopadu svojich rozhodnutí a čeliacim environmentálnym výzvam, a aby boli schopní rozpoznať svoje schopnosti, ktorými môžu dosiahnuť rozhodujúce environmentálne a sociálne zmeny. Aby to mohli urobiť, musia byť vybavení potrebnými vedomosťami, zručnosťami, postojmi, kompetenciami a pretaviť to do správania. Koncept Vzdelávania pre environmentálne občianstvo sa snaží vzdelávať ľudí, aby dosiahli charakteristiky environmentálnych občanov.

Pedagogický prístup „Vzdelávania pre environmentálne občianstvo“ je návrhom, ktorý ukazuje týmto smerom. Navrhuje sa ako komplexný nástroj inšpirujúci vzdelávanie pre environmentálne občianstvo. Brožúra „Zamerané na vzdelávanie pre environmentálne občianstvo“ predstavuje pedagogický prístup vzdelávania pre environmentálne občianstvo v laickej podobe, ako to uvádzajú Hadjichambis a Paraskeva-Hadjichambi (2020).

Tento prístup odporúča konkrétne prvky ako sú etapy a kroky, pričom však nie je povinné sa nimi riadiť alebo ich uplatňovať v konkrétnom stanovenom poradí. V závislosti od skúmaného environmentálneho problému, stupňa vzdelávania (napr. základné alebo stredoškolské) a typu vzdelávania (napr. formálne alebo neformálne) sa môžu urobiť potrebné úpravy. Pozývame učiteľov, aby sa pokúsili implementovať a zhodnotiť aspekty tohto pedagogického prístupu.

Na začiatku model EEC uvádza definíciu vzdelávania pre environmentálne občianstvo. Na nasledujúcich stranách sú uvedené niektoré základné pojmy tejto definície (ENEC, 2018b), ako napríklad *aktéri zmeny, riešenie problémov životného prostredia, predchádzanie environmentálnym problémom, dosiahnutie trvalej udržateľnosti, zdravý vzťah k prírode, environmentálne práva a povinnosti, štrukturálne príčiny, občianska angažovanosť, vnútro-generačná spravodlivosť a medzi-generačná spravodlivosť*. Následne si ukážeme hlavné etapy a kroky pedagogického prístupu a načrtneme konkrétne príklady a nápady všade, kde je to možné.

Dúfame, že to pomôže formovaniu udržateľnejšej budúcnosti.

Vzdelávanie pre environmentálne občianstvo

9

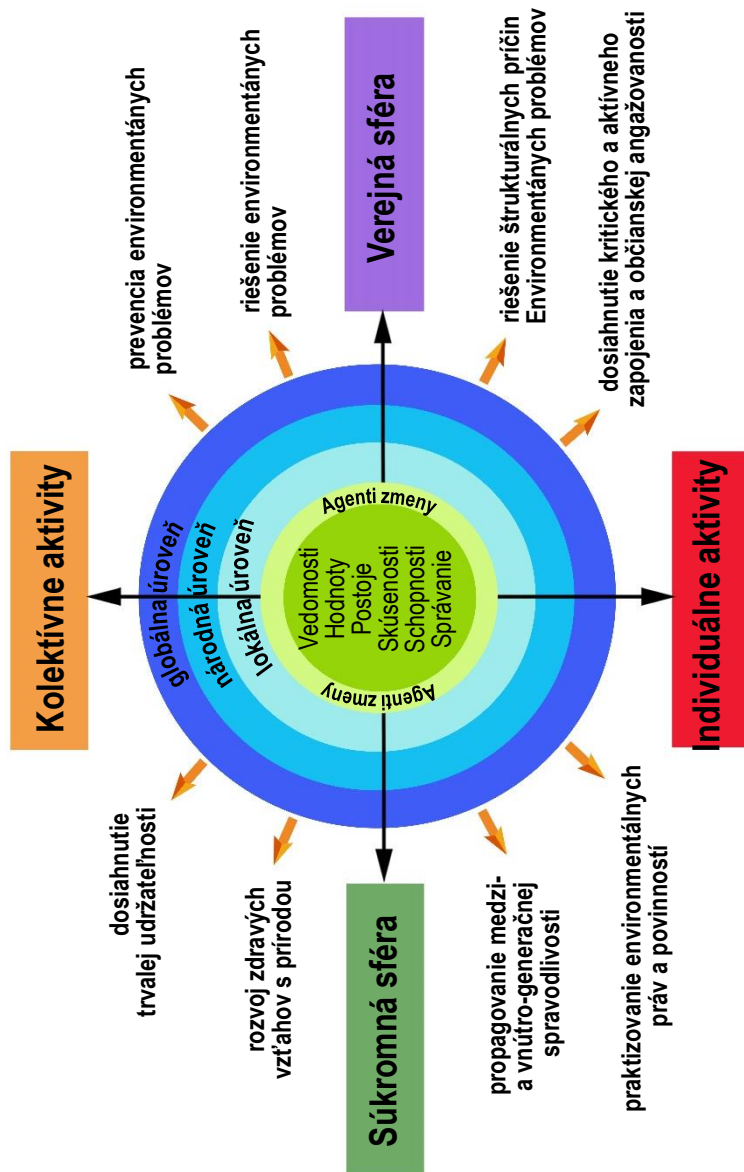
EEC Definícia

Vzdelávanie k environmentálnemu občianstvu (z angl. Education for Environmental Citizenship – EEC) je definované ako typ vzdelávania, ktorý rozvíja koherentný a primeraný súbor vedomostí, ako aj potrebné zručnosti, hodnoty, postoje a kompetencie, ktorými by mal byť environmentálny občan vybavený, aby mohol konať a podieľať sa v spoločnosti ako prostredník zmeny, v súkromnej a verejnej sfére, na lokálnej, národnej a globálnej úrovni, prostredníctvom individuálnych a kolektívnych činností smerom k riešeniu súčasných environmentálnych problémov, predchádzaniu vzniku nových environmentálnych problémov, dosahovaniu udržateľnosti, ako aj rozvoju prospešného vzťahu k prírode. Výchova k environmentálnemu občianstvu (EEC) je dôležitá na to, aby občania uplatňovali svoje environmentálne práva a povinnosti, ako aj na identifikáciu základných štrukturálnych príčin degradácie životného prostredia a environmentálnych problémov, tiež na rozvíjanie ochoty a schopností kritickej a aktívnej občianskej angažovanosti pri riešení daných štrukturálnych príčin, konajúc individuálne a kolektívne demokratickými prostriedkami pri zohľadnení medzi- a vnútro-generačnej spravodlivosti (ENEC, 2018).

EEC MODEL

Definíciu EEC možno vizualizovať EEC modelom

Je potrebné objasniť, že poloha každého výstupu (oranžové šípky) v modeli EES nezobrazuje jeho vzťah s dimenziami, sférami a úrovňami aktivít.

Zdroj: Hadjichambis, A. Ch. & Paraskeva-Hadjichambi D. (2020). Education for Environmental Citizenship: the pedagogical approach. In: A. Ch. Hadjichambis, P. Reis, D. Paraskeva-Hadjichambi et al. (Eds) *Conceptualizing environmental citizenship for 21st century education* (pp 237-261). Cham, Switzerland: Springer.

Aktéri zmeny

Nutne potrebujeme environmentálnych občanov, ktorí sú ochotní a schopní priniesť zmeny do životného prostredia a spoločnosti v prospech našej planéty. Aktéri zmeny sú tí občania, ktorí môžu pôsobiť ako katalyzátory zmien, ktorí sa podieľajú na rozhodovaní a pôsobia ako vychovávatelia pre svojich rovesníkov a pre dospelých.

Riešenie environmentálnych problémov

Je pravdou, že súdobé problémy životného prostredia je ťažké riešiť. Súčasné environmentálne problémy:

- potrebujú okamžité riešenie
- vyznačujú sa zložitou
- majú environmentálne, ekonomické a sociálne zložky
- a majú lokálny, národný a globálny rozsah.

Environmentálni občania sú občania, ktorí sú schopní prispieť k riešeniu existujúcich environmentálnych problémov.

Predchádzanie environmentálnym problémom

Náš každodenný život ovplyvňuje životné prostredie. Mnohé naše každodenné rozhodnutia a aktivity majú vplyv na životné prostredie a môžu viesť k vzniku nových environmentálnych problémov.

Environmentálni občania sú občanmi, ktorí prispievajú k prevencii vzniku nových environmentálnych problémov.

Dosiahnutie trvalej udržateľnosti

Trvalá udržateľnosť je proces udržiavania zmien vo vyváženom prostredí. Zameriava sa na vývoj, ktorý uspokojuje potreby súčasných generácií bez toho, aby bola ohrozená schopnosť uspokojovať potreby budúcich generácií.

Environmentálni občania si uvedomujú dôležitosť trvalej udržateľnosti a usilujú sa o jej naplnenie, zohľadňujúc jej environmentálne, sociálne a ekonomické aspekty.

Zdravé vzťahy s prírodou

Ľudia stratili spojenie s prírodou, vyrastajú, žijú a tvoria v antropogénnom prostredí a neuvedomujú si svoju závislosť od prírody. Ignorujú dopady a účinky svojho konania na prírodu a životné prostredie.

Environmentálni občania majú zdravý vzťah k prírode. Prírodu si cenia, rešpektujú a chránia.

Environmentálne práva a povinnosti

Ako obyčajní občania, organizácie, vlády, nadnárodné subjekty máme všetci environmentálne práva a povinnosti. Environmentálni občania poznajú a uplatňujú svoje environmentálne práva a povinnosti a zároveň nabádajú ostatných v spoločnosti, ale aj vlády a nadnárodné subjekty, aby konali rovnako.

Štrukturálne príčiny

Štrukturálne príčiny sú častým zdrojom vzniku a utvárania environmentálnych problémov. Tieto príčiny bývajú zvyčajne skryté a pri povrchnom skúmaní nie sú zjavné. Za štrukturálne príčiny environmentálnych problémov môžeme považovať: ekonomický systém, nesprávnu implementáciu environmentálnej legislatívy, nedostatok účinných štruktúr, zasahovanie do kompetencií a korupciu. Environmentálni občania skúmajú, identifikujú a snažia sa zmeniť štrukturálne príčiny environmentálnych problémov.

Občianska angažovanosť

Súčasnú environmentálnu problémy si vyžadujú aktívne, sociálne a kritické zapojenie nás všetkých, ako aj našu občiansku angažovanosť. Environmentálni občania sú zapojení do rozhodovania. Okrem toho, konajú jednotlivo a kolektívne, ako v súkromnej, tak aj verejnej sfére. Sú aktívni na lokálnej, národnej a globálnej úrovni.

Vnútro-generačná spravodlivosť

Vnútrogeneračná spravodlivosť je spravodlivosť v rámci tej istej generácie. Vo svete často vidíme nespravodlivosť medzi členmi tej istej generácie. Vidíme nerovnosť, diskrimináciu a obmedzovanie práv. Vidíme obrovské rozdiely na geografickej úrovni (napr. sever-juh). Environmentálni občania si uvedomujú, že sociálna spravodlivosť je dôležitá, a preto hľadajú a požadujú vnútro-generačnú spravodlivosť.

Usilujeme sa o medzigeneračnú spravodlivosť

Medzigeneračná spravodlivosť sa týka spravodlivosti medzi rozličnými generáciami, s ohľadom na ich environmentálne práva a povinnosti.

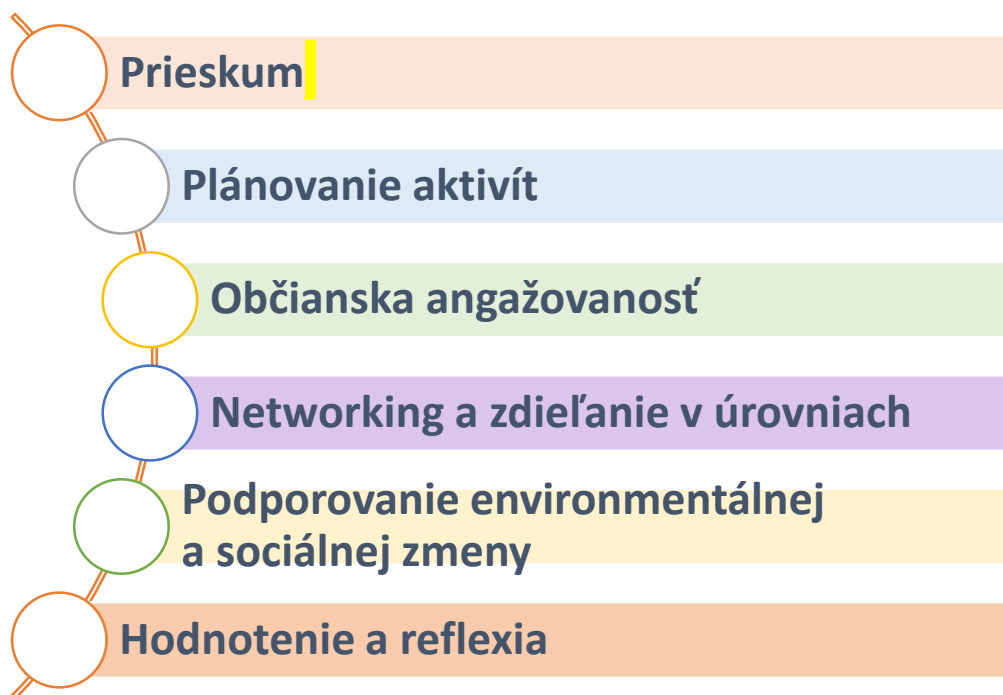
Zásada trvalej udržateľnosti znamená rešpektovanie práv budúcich generácií na uspokojenie ich vlastných potrieb.

Environmentálni občania sa snažia o dosiahnutie a uplatňovanie medzigeneračnej spravodlivosti.

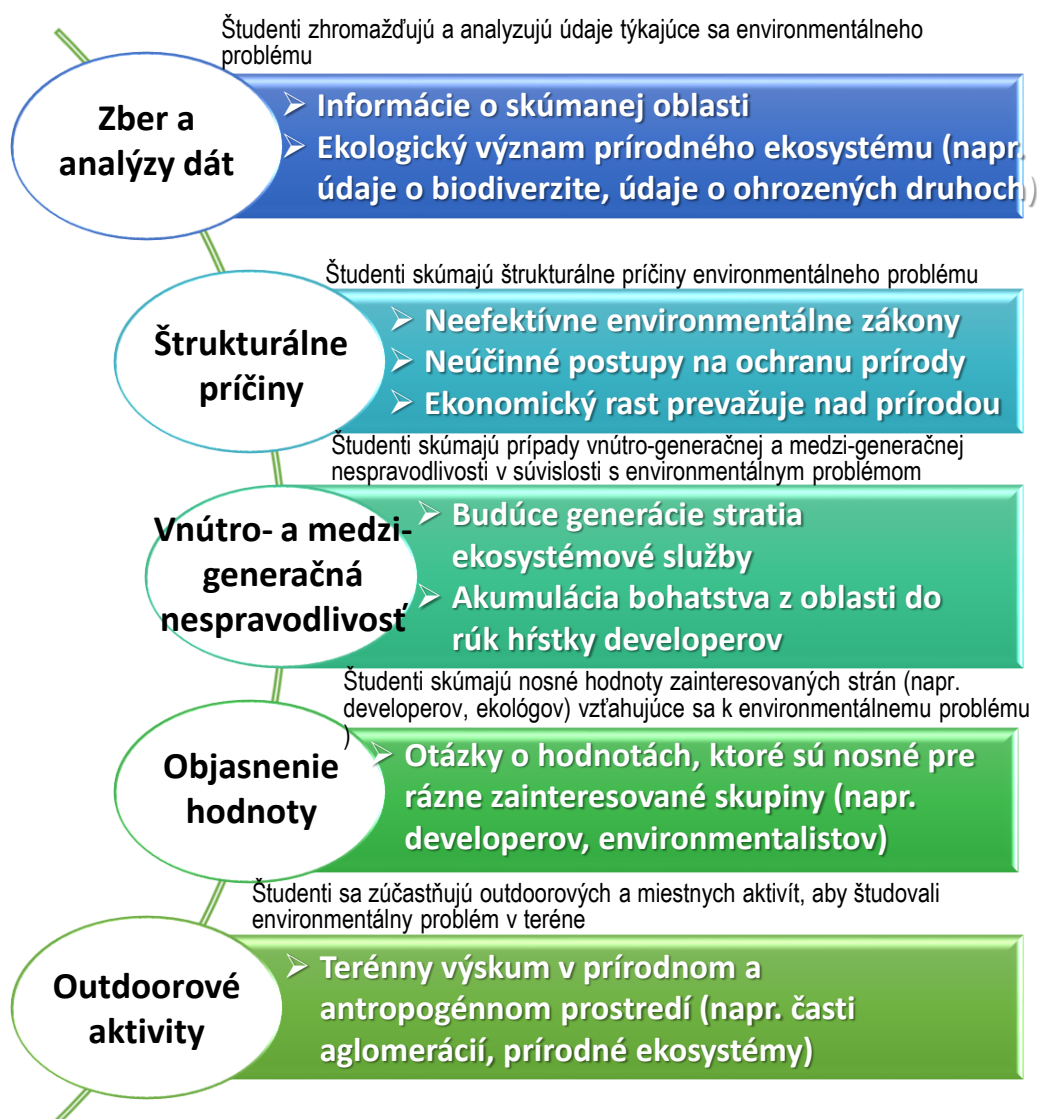
Vzdelávanie pre environmentálne občianstvo (EEC) propaguje EEC model, ktorý možno uplatniť na všetkých úrovniach a vo všetkých formách vzdelávania s primeraným rozlišovaním.

V pedagogickom prístupe EEC sa navrhuje šesť etáp:

Nie je povinné riadiť sa všetkými etapami a krokmi alebo ich aplikovať v presnom poradí. V závislosti od skúmaného environmentálneho problému, stupňa vzdelávania (napr. základné alebo stredoškolské) a typu vzdelávania (napr. formálne alebo neformálne) sa môžu vykonať potrebné úpravy.

Príklady prieskumu

Príklady plánovania aktivít

Študenti zaznamenajú v rámci štúdia záujmy zainteresovaných strán vo vzťahu k environmentálnym problémom

Záujmy zainteresovaných strán

- Developeri
- Ekológovia
- Študenti
- Susedia

Študenti mapujú spory a argumenty rozličných zainteresovaných strán

Mapovanie sporov

- Mapovanie pozitívnych a negatívnych argumentov zainteresovaných strán
- Mapovanie vzájomných vzťahov a argumentov medzi zainteresovanými stranami

Študenti skúšajú možné alternatívne riešenia environmentálnych problémov

Alternatívne riešenia

- Zrušenie projektu
- Presunutie projektu do inej oblasti
- Implementácia projektu v menšom rozsahu

Študenti študujú možnú odolnosť štruktúr proti plánovaným zmenám

Štruktúrálna odolnosť

- Odolnosť systému
- Neflexibilné zákony
- Konfliktné záujmy a zásahy
- Ekonomické podmienky napomáhajú rastu na úkor životného prostredia

Študenti hodnotia riziká plánovaných aktivít

Hodnotenie rizika

- Núdz a konfrontácia vnútri spoločnosti
- Odviňovanie na osobnej a /alebo skupinovej úrovni

Príklady občianskej angažovanosti

Rozhodovanie

Študenti sa rozhodnú a výberu alternatívne riešenie

- Výber optimálneho alternatívneho riešenia
- Kontaktovanie vedcov a environmentálnych organizácií
- Kontaktovanie politikov za účelom podpory

Nácvik environmentálnych práv a povinností

Študenti uplatňujú environmentálne práva a povinnosti

- Prístup verejnosti k environmentálnym informáciám (Aarhuský dohovor)
- Nácvik práva občianskej angažovanosti
- Aplikácia princípu „znečisťovateľ platí“

Komunitné aktivity

Študenti uplatňujú individuálne a skupinové aktivity v súkromnej a verejnej sfére

- Publikovanie článkov v lokálnych novinách
- Účasť v rozhlasovom a televíznom vysielaní
- Organizovanie loby kampane

Verejné diskusie

Študenti organizujú a/alebo sa zúčastňujú diskusií

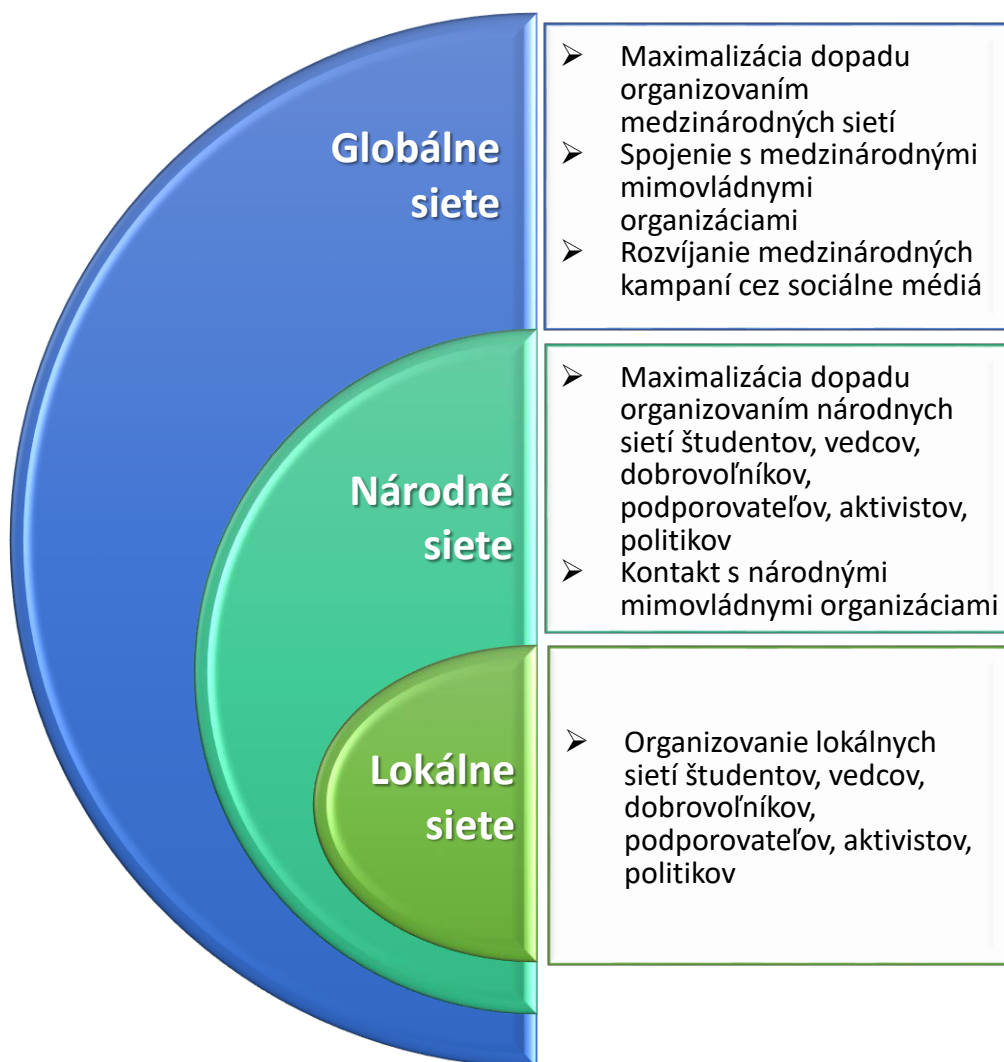
- Organizovanie diskusií v školách
- Organizovanie komunitných diskusií
- Účasť na diskusiách v TV

Študentský aktivizmus

Študenti organizujú podujatia mládežníckeho aktivizmu

- Informovať spolužiakov, rodiny, susedov a širokú verejnosť
- Organizovať a zúčastňovať sa protestných podujatí

Príklady networkingu a zdieľania

Podporovanie environmentálnej a sociálnej zmeny

Príklady podporovania zmeny

Podpora zmeny

Študenti uplatnia dodatočné aktivity podporujúce zmenu

- **Udržiavať problém v novinách**
(napr. TV noviny, rozhlasové vysielanie)

Prijatie opatrení

Študenti si osvoja nové opatrenia podporujúce zmenu

- **Prijať nové opatrenia a aktivity na posilnenie zmeny**
(napr. pozvanie medzinárodných aktivistov k diskusii)

Riešenie štrukturálnych príčin

Študenti aplikujú aktivity na riešenie štrukturálnych príčin

- **Prepojiť dodatočné aktivity v iných oblastiach a úrovniach**
(napr. oficiálny list do parlamentu)

Odmeniť ľudí

Študenti odmenia ľudí, ktorí participovali a pomáhali

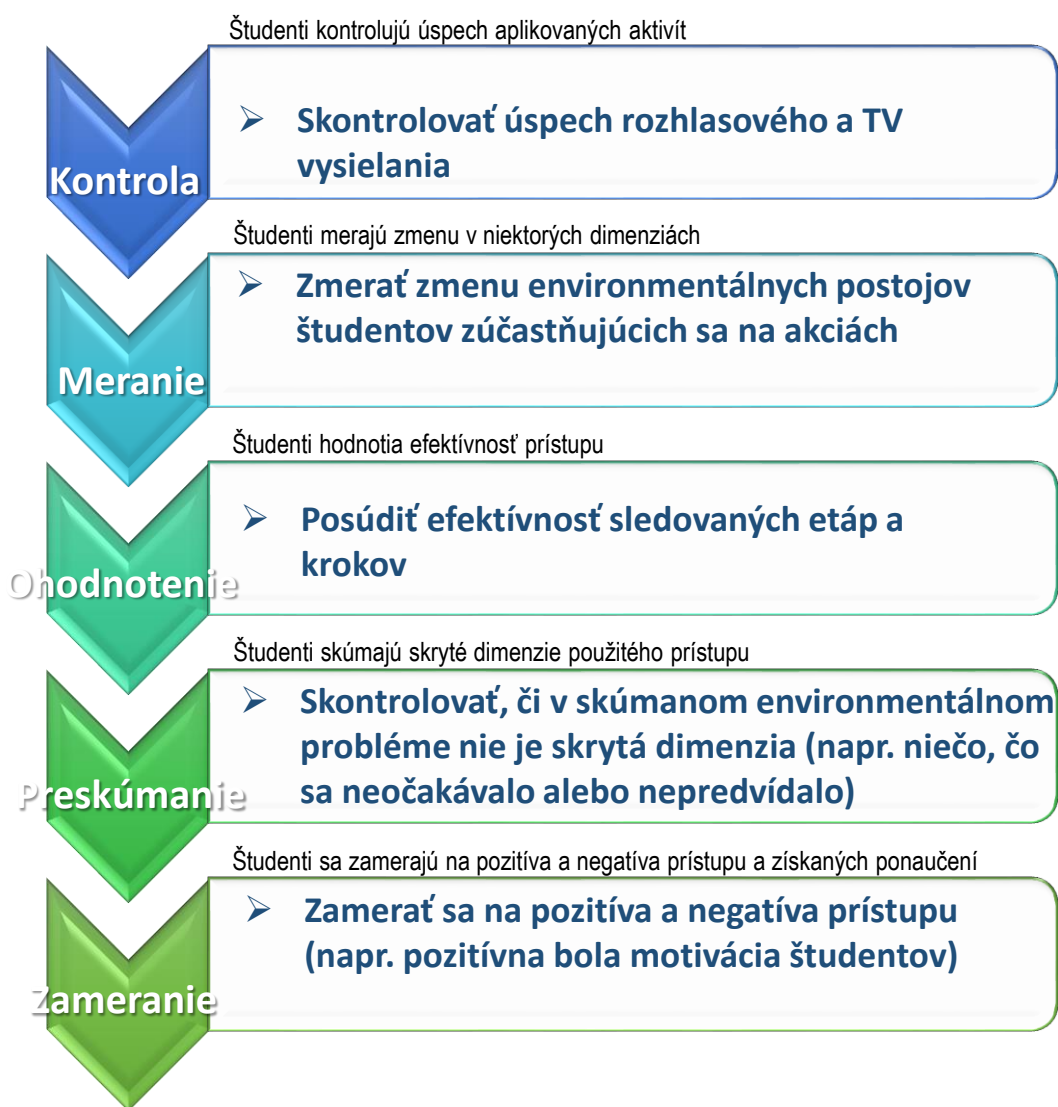
- **Odmeniť študentov, dobrovoľníkov, podporovateľov**
(e.g. udeliť ceny, certifikáty, medaile)

Informovať verejnosť

Študenti informujú verejnosť o ich úspešných aktivitách

- **Šíriť ich úspešné aktivity**
(napr. výstavy, stanoviská a videá na sociálnych sieťach)

Príklady hodnotenia a reflexie

Zdroj: Hadjichambis, A. Ch. & Paraskeva-Hadjichambi D. (2020). Education for Environmental Citizenship: the pedagogical approach. In: A. Ch. Hadjichambis, P. Reis, D. Paraskeva-Hadjichambi et al. (Eds) *Conceptualizing environmental citizenship for 21st century education* (pp 237-261). Cham, Switzerland: Springer.

- European Network for Environmental Citizenship – ENEC (2018a). Defining “Environmental Citizenship”. Retrieved from <http://enec-cost.eu/our-approach/enec-environmental-citizenship/>
- European Network for Environmental Citizenship – ENEC (2018b). Defining “Education for Environmental Citizenship”. Retrieved from <http://enec-cost.eu/our-approach/education-for-environmental-citizenship/>
- European Network for Environmental Citizenship – ENEC (2018c). Defining “Environmental Citizen”. Retrieved from <http://enec-cost.eu/environmental-citizen/>
- Hadjichambis, A. Ch. & Paraskeva-Hadjichambi D. (2020) Education for Environmental Citizenship: the pedagogical approach. In: A.Ch. Hadjichambis, P.Reis, D. Parakseva-Hadjichambi et al. (Eds) *Conceptualizing environmental citizenship for 21st century education* (pp 237-261). Cham, Switzerland: Springer.

Pod'akovanie

Táto brožúra vychádza z práce na projekte Cost Action ENEC – Európska sieť pre environmentálne občianstvo (CA16229) podporovaná programom COST (Európska spolupráca v oblasti vedy a techniky).

Združenie ENEC – autori z jednotlivých krajín zodpovední za preklad brožúri:

Albánsko: Nevila XHINDI, Enis SOKOLI

Rakúsko: Katharina LAPIN, Florian LEREGGER, Johann ZOESCHER

Bosna a Hercegovina: Mirjana ZABIC (Serbian), Haris GEKIC (Bosnian)

Bulharsko: Dilyana KERANOVA, Boris MANOV

Chorvátsko: Ivan SULC, Slaven GASPAROVIC, Barbara SLADONJA, Danijela POLJUHA

Cyprus: Andreas Ch. HADJICHAMBIS, Demetra PARASKEVA-HADJICHAMBI

Francúzsko: Theodora BALMON, Bruno GARNIER

Grécko: Marianna KALAITZIDAKI, George FARANGITAKIS, Anastasia PASCHALIDOU, Themistoklis SBAROUNIS

Maďarsko: Boldizsár MEGYESI, Adrienne CSIZMADY, Imre KOVÁCH, Zoltán FERENCZ

Island: David C. FINGER

Taliansko: Daniela CONTI, Luca BAGLIVO, Claudia SARTORETTI

Izrael: Keren MINZ, Zvi WEINSTEIN, Daphne GOLDMAN, Ariel SARID

Litva: Audronė TELEŠIENĖ, Aistė BALŽEKIENĖ, Audra BALUNDĖ

Čierna hora: Irena PETRUSIC (Bilafer), Sanja PERUNICIC, Jovana JOVANOVIC

Srbsko: Mirjana LENHARDT, Vesela RADOVIC, Vladan DJOKIC, Zorana DJORDJEVIC, Mirjana CUJIC

Slovensko: Vladislav KAPUTA, Hubert PALUŠ, Hana MAŤOVÁ, Mikuláš ŠUPÍN

Šlovinsko: Željko OSET, Maša KOVIČ DINE

Španielsko: María Gema PARRA ANGUITA, Alexandra DELGADO JIMÉNEZ, Marta ROMERO ARIZA

Turecko: Hasan Volkan ORAL, Aliye Suna ERSER YAY, Erkan CERMIK

Vydavateľ:

European Network for Environmental Citizenship (Európska sieť pre environmentálne občianstvo) – ENEC Cost Action (CA16229)

Úplný bibliografický odkaz tejto brožúry:

Hadjichambis, A. Ch., Paraskeva-Hadjichambi D., Reis, P., Knippels, M.C., Christodoulou A., Xhindi, N., Sokoli, E., Lapin, K., Leregger, F., Zoescher, J., Zabic, M., Gekic, H., Keranova, D., Manov, B., Sulc, I., Gasparovic, S., Sladonja, B., Poljuha, D., Balmon, T., Garnier, B., Kalaitzidaki, M., Farangitakis, G., Paschalidou, A. Sbarounis, T., Megyesi, B., Csizmadý, A., Kovách, I., Ferencz, Z., Finger, D.C., Conti, D., Baglivo, L., Sartoretti, C., Minz, K., Weinstein, Z., Goldman, D., Sarid, A., Telešienė, A., Balžekienė, A., Balundė, A., Petrusic (Bilafer), I., Perunicic, S., Jovanovic, J., Lenhardt, M., Radovic, V., Djokic, V., Djordjevic, Z., Cujic, M., Kaputa, V., Paluš, H., Maťová, H., Šupín, M., Oset, Z., Kovič Dine, M., Parra Anguita, M.G., Delgado Jiménez, A., Romero Ariza, M., Oral, H.V., Erses Yay, A.S., Cermik, E. (2019). *Education for Environmental Citizenship In Focus (in English)*. Lemesos, Cyprus: European Network for Environmental Citizenship – ENEC Cost Action.

Odporúčaný bibliografický odkaz tejto brožúry:

ENEC Consortium (2019). *Education for Environmental Citizenship In Focus (in English)*. Lemesos, Cyprus: European Network for Environmental Citizenship – ENEC Cost Action.

Táto brožúra vychádza z kapitoly knihy:

Hadjichambis, A. Ch. & Paraskeva-Hadjichambi D. (2020). Education for Environmental Citizenship: the pedagogical approach. In: A. Ch. Hadjichambis, P. Reis, D. Parakseva-Hadjichambi et al. (Eds) *Conceptualizing environmental citizenship for 21st century education* (pp 237-261). Cham, Switzerland: Springer.

Riadiaci výbor (SC) ENEC:

- Dr Andreas HADJICHAMBIS (CY), Cyprus Center for Environmental Research and Education, CYCERE, MOEC, Cyprus (Predseda)
- Prof Pedro REIS (PT), University of Lisbon, Portugal (Zástupca predsedu)
- Lídri pracovných skupín:
 - Dr Marta ROMERO ARIZA (ES), University of Jaen, Spain (Základné formálne)
 - Dr Jelle BOEVE-DE PAUW (BE), University of Antwerp, Belgium (Základné neformálne)
 - Dr Niklas GERICKE (SE), Karlstad University, Sweden (Stredoškolské formálne)
 - Dr Demetra HADJICHAMBI (CY), Cyprus Center for Environmental Research and Education, CYCERE, MOEC, Cyprus (Stredoškolské neformálne)

- Ďalší členovia:

- Dr Andri CHRISTODOULOU (UK), University of Southampton, UK (Kordinátor vo veciach mladých výskumníkov a rodovú rovnosť – STSM koordinátor)
- Dr Marie-Christine KNIPPELS (NL), Universiteit Utrecht, Netherlands (Kordinátor diseminačného výboru – Komunikačný manažér)

Zástupcovia lídrov pracovných skupín:

- Zástupca lídra pracovnej skupiny 1: Dr Audrone TELESIENE, Kaunas University of Technology, Lithuania
- Zástupca lídra pracovnej skupiny 2: Dr. Rares HALBAC-COTOARA-ZAMFIR, Universitatea Politehnica Timisoara, Romania
- Zástupca lídra pracovnej skupiny 3: Dr Lihong HUANG, Oslo Metropolitan University, Youth Research Unit of NOVA, Oslo, Norway
- Zástupca lídra pracovnej skupiny 4: Prof Daphne GOLDMAN, Beit Berl Academic College, Israel

Európska sieť pre environmentálne občianstvo (ENEC) – financovaná prostredníctvom projektu COST Action (CA16229-Horizon 2020) – združuje viac ako 130 odborníkov z 38 krajín s cieľom zlepšiť porozumenie, prax a hodnotenie environmentálneho občianstva v Európe a zúčastnených krajinách.

Environmentálne občianstvo je vplyvným konceptom v mnohých rozličných oblastiach ako sú ekonómia, politika, filozofia, riadenie a marketing organizácií a firiem a môže by sa lepšie využívať a etablovať aj v oblasti vzdelávania.

Súčasná environmentálna kríza súvisiaca so zmenou klímy, stratou biodiverzity, znečistením ovzdušia a všetkými ostatnými lokálnymi a globálnymi environmentálnymi problémami si vyžaduje vzdelávanie, ktoré dokáže posilniť postavenie environmentálnych občanov. Vzdelávanie zohráva kľúčovú úlohu pri formovaní budúcich environmentálnych občanov.

Pedagogický prístup „Vzdelávania pre environmentálne občianstvo“ je návrhom, ktorý ukazuje týmto smerom. Tento prístup odporúča konkrétne prvky ako sú etapy a kroky, pričom však nie je povinné sa nimi riadiť alebo ich uplatňovať v konkrétnom stanovenom poradí. V závislosti od skúmaného environmentálneho problému, stupňa vzdelávania (napr. základné alebo stredoškolské) a typu vzdelávania (napr. formálne alebo neformálne) sa môžu urobiť potrebné úpravy. Dúfame, že tá to publikácia bude užitočná pedagogickú komunitu.